

(Реакција на текст Јоване Папан [„Сви смо ми Поњигер?“](#))



Јована Папан је ауторка која својим ставовима и стилем писања даје значајан допринос свежини и потребној провокативности сајта Нове српске политичке мисли. Са већином њених текстова и коментара углавном се слажем и сматрам их врло оригиналним и инспиративним. Овај текст по свој прилици је први поводом којег морам да изразим дубоко неслагање. Тема је болна и фундаментална; она говори о трагичном крају једног човека и једне породице који је симптом темељног устројства данашњег друштва.

Ками је својевремено рекао: "Постоји само један озбиљан филозофски проблем - самоубиство". Ипак, уместо да се запита пред овим сложеним проблемом или бар дубље протумачи конкретни чин који коментарише (самоубиство једног човека и трагедију једне породице), Папан врло брзо, без много премишљања, доноси пресуду и изриче тешку моралну осуду. Поњигер је просто „лудак“ који нимало не заслужује ни разумевање ни оправдање. На првом месту, олако дисквалификовање одређених људи као "лудака" увредљив је и дискриминаторски гест према овом делу популације. И луди су људи. Пре него што их етикетирамо и деградирамо, треба да их разумемо.

Али, Папан не жели да разуме, а не само да не жели да оправда (што не мора бити толико спорно). Ствари су, по њој, сасвим јасне и непобитне. Ако су је неки коментари поводом овог трагичног догађаја (с правом) изиритирали, не значи да треба да оде у сасвим другу крајност и преузме улогу оног неправедног судије који изриче неке најтежу казну упркос постојању низа олакшавајућих околности (овај доноси смртну казну у погледу права, а Папан, морално убијајући Поњигера, у погледу морала). Јер, околности у којима огроман број људи унутар нашег друштва живи су такве да скоро да сасвим важи да ко овде није полудео, тај није нормалан. Иако ово може бити духовита иронија, ова тврдња, као и свака друга иронија, садржи у себи горку, штавише мучну истину. Околности су за многе заиста лудачке и под њиховим теретом дешава се да људи неминовно и очекивано пуцају. Гордо је и безосећајно захтевати од њих да их по сваку цену подносе. Као што је крајње банализујуће, па и вулгарно, поредити питање

Пише: Марио Калик
субота, 17 децембар 2011 15:22

самоубиства, односно живота и смрти, са (не)добивањем некакве стипендије или лактањем, псовањем и кукањем. Они који се одлучују на самоубиство, бар у том тренутку, више се не лактају, не псују и не кукају. Они заћуте и умирују се. Они се постављају у однос са самим животом који има карактер светости, и предузимају чин који се тиче те светости. У име светости живота, они одлучују да себи одузму живот. Да им живот ионако ништа не значи, не би га себи ни одузели. Зато је тај чин изузетно сложен и поноран. Да би се дошло до његовог дна (темеља) треба нам дубоко размишљање и суосећање, а не приземно профанисање и плување.

На првом месту, олако дисквалификовање одређених људи као "лудака" увредљив је и дискриминаторски гест према овом делу популације.

За ауторку постоје само „лудаци“, а никако не и лудачке околности. Као да се они рађају већ луди или постају лудима у неком безваздушном простору, онако сами од себе. И као да још Фројд није говорио да болестан појединац указује на болесно друштво. А код нас и другде реч је управо о болесном друштву које нужно производи околности толико страхотне и безнад(еж)не за живот одређених људи да питање да ли уопште можемо да их разумемо ако их нисмо истински дотакли и проживели. Између осталог, да ли је ауторка икада била у том „хотелу“? Ја јесам пошто ми тамо живи сестра са дететом. Она (још) није скочила, али зато има других озбиљних проблема. Лично за себе не бих могао да дам гаранцију да у том животном простору не бих никако могао да полудим и не учиним нешто слично Поњигеру. Може ли ту гаранцију самоуверено да да ауторка ако тамо никад није била и осетила шта значи живети са читавом породицом у собици три са три?

Да не буде забуне. Није реч (само) о квадратури. Нељудскост услова проистиче из целине друштвених околности и контекста. А контекст је такав да је ауторкино поређење са некадашњим временима у којима су људи такође живели у тешким материјалним условима, сасвим погрешно. Друштвени оквир био је битно другачији. Тада је за те људе ипак постојао неки Смисао који им је омогућавао да своју материјалну беду и патњу (лакше) поднесу. Да верују у боље сутра на оном или овом свету. У великој мери тај Смисао имао је основу у идеологији тадашњег друштва (пре рата хришћанска религиозност, а након рата социјалистички хуманизам). Зато се, упркос свему, бар мало могло веровати у (одређене) људе и њихову солидарност, у достизање оноземаљске или овоземаљске правде. Појединац ипак није био сасвим напуштен и одбачен. (Овде не доводим у питање марксистичку критику религије као „опијума за народ“. Само тврдим да је тај опијат, као сваки други, бар док делује, спречавао да људи потону у потпуно психичко безнађе које резултира самоубиством или убиством).

Околности су за многе заиста лудачке и под њиховим теретом дешава се да људи неминовно и очекивано пуцају.

Сасвим супротно томе, овај данашњи нељудски, до сржи трули капиталистички систем разуларено разграђује сваки смисао људскости и солидарности. Он својим жртвама, за разлику од предратног, религијом прожетог (полу)капиталистичког система, не нуди ништа због чега би требало да трпе (стварни утицај религије у друштву је миноран; пуко обележавање верских празника и ритуала је форма, а не суштина). Он је потпуно лишен алтруизма не само на нивоу друштвене стварности, већ и на нивоу своје идеологије. Док је онај предратни систем омамљивао, уљуљкивао и успављивао потлачене у религиозном сну, овај данашњи их препушта чистој, кошмарној стварности у којој је сваки сан о некој бољој и лепшој будућности сахрањен (прича о ЕУ као „обећаној земљи“ не само да је излизана и потрошена, већ и не може имати улогу хуманизмом и егалитаризмом надахнуте Утопије). Он једну скучену собицу заиста претвара у проблем не толико простих стамбених квадрата, колико у квадратуру круга, у концентрациони логор који замрачује сваки хоризонт наде, спаса и слободе. Ручак на столу, којег су уосталом имали и Јевреји у Аушвицу, није довољан ако Смисао изостане (како рече Достојевски, није важно само да се (пре)живи, већ и зашто се живи). А Поњигер је на неки начин био у тежој ситуацији чак и од заточених Јевреја. Јер, за разлику од њих чија је религија нудила Смисао и била жива и активна, и који су се као велика и чврста заједница нашли у заточеништву, он је живео у друштву које је ефективно искоренило религију, и које људе лишава заједништва, да би их на крају као беспомоћне појединце прогнало у ништавило.

Зато је Поњигера и његову породицу гурнуо у смрт не толико он сам, колико владајући капиталистички систем. Систем који је суров, немилосрдан, изопачен. Који је на првом месту патолошки, да би затим, као такав, логично производио „патолошке случајеве“. И због те мрачне истине у први план треба истаћи бескомпромисну осуду помахниталог и злочиначког система, а не „лудака“ и „злочинца“ Поњигера. У најгорем случају, Поњигер је само саучесник у свом „лудилу“ и „злочину“. Стога ауторкин став, који терет одговорности у целини премешта са тлачитељског и сламајућег система на потлаченог и сломљеног појединца, објективно иде у корист само том систему и његовом даљем одржавању. Ако ништа друго, могла је да тврди да је боље побунити се и покушати убити систем, него чекати да вас он (само)убије. Али, никако не да је боље довека трпети његову нељудскост и неправду, него убити се. У неким ситуацијама, нажалост, боље гроб него роб.

Пише: Марио Калик
субота, 17 децембар 2011 15:22

Док је онај предратни систем омамљивао, уљуљкивао и успављивао потлачене у религиозном сну, овај данашњи их препушта чистој, кошмарној стварности у којој је сваки сан о некој бољој и лепшој будућности сахрањен (прича о ЕУ као „обећаној земљи“ не само да је излизана и потрошена, већ и не може имати улогу хуманизмом и егалитаризмом надахнуте Утопије).

Поњигер није имао снаге да се до краја бори против нељудског система иако је дуго времена то чинио. Пуки појединац уосталом, сам и напуштен, против система тешко може да се бори, а још теже избори. Зато, ако Поњигер ту снагу није имао нити као појединац могао да има, ми морамо имати снаге да разумемо ову трагедију и из ње извучемо праву поуку, битно другачију од ауторкине. И сносимо одговорност за своју и судбину својих сународника у будућности, као што данас ћутећи и трпећи пред оваквим и сличним злочинима система постајемо саучесници у њима (уместо да затрпавамо Поњигера дрвљем и камењем, часније је и одговорније поставити питање шта и колико смо ми учинили да до таквих трагедија не дође). Морамо на време, док још није касно, пружити колективни отпор систему чија логика гура људе у суноврат, лудило и (само)убиство. У оваквом друштву већина нас може постати Поњигер и завршити као Поњигер. И тога морамо сасвим бити свесни. Зато се против данашњег система ваља побунити и борити се. Треба убити убилачки систем, пре него што он (само)убије нас. Када нам се једног дана сасвим смркне пред очима, када нам ни ручак на столу, ни жена, ни дете, више не могу пружити наду и утеху, можда је већ касно...

Поњигер свакако није несумњиви херој. Он се херојски борио, да би на крају починио дело које није херојско. Ако је већ одлучио да неког убије, требало је да изабере другу мету и у том сукобу можда и херојски погине. Али, као беспомоћне жртве једног ретроградног и болесног друштвеног поретка, он и његова породица заслужују споменик у неком будућем друштву правде и људскости. Као и милиони других, безимених и непознатих, које тај поредак сваким даном уништава и убија.